

I PEATÜKK

1648. aasta septembrikuine ilm oli heitlik, vahetevahel udutas peent vihma, hetk hiljem helkles soe päikesepaiste, siis jälle mattus taevakaar hallidesse pilvedesse ning jahedad tuuleilid rebisid puudelt esimesi kolletunud lehti. Tuul puhus merelt - sööstis hoogsalt üle Kurzeme külakese, mühis allatuult kaldu tuulemäändide oksterägastikus, räsis määndide all kasvavaid kuusenässe ja takerdus siis põlluservalt algava metsatuka puulatvadesse.

Kurzeme hertsog Jacob von Kettler oli toetanud oma püssi jämeda männitüve najale, jahipauna selle kõrvale asetanud ja istet võtnud kähara männi alla metsalagendiku serval. Ta kuulatas tuule kohinat puulatvades. Vihin männiokstes, haavalehtede salapärane võbin ja kaskede pehme sahin tekitasid hertsogi hinges seletamatut kärsitust ja ärevust. Kolmekümne kaheksa aasta vanune hertsog oli jõudnud ikka, mil juba tunnetatakse aja väsimatut kulgu, samas on silmapiir veel avar ja näiliselt lõputu ning tulevik paljutootav ja helge. Hertsogi hing kippus merele ja kaugetele maadele, välja väikese hertsogiriigi valitseja igapäevastest toimetustest. Ta oli tundliku ja romantilise hingelaadiga ning tema meeleolu kõikumised olid sama ootamatud ja heitlikud nagu septembripäeva ilmamuutused - päike väljus pilve varjust ning hetkega löi vihmast röske salu üleni särama, justkui armastatud tüdruku naeratus oleks valgustanud lagendikku. Päikesekiired helklesid kasetüvedel, kuldasid oma valgusega üle käharad, juba pruunikaks tõmbunud sõnajalad ning sätendasid vihmapiiskadest märjal samblal.

Hertsog ärkas oma mõtetest. Päev oli kaldumas õhtusse. Selginenud taevas ujus veel mõni üksik valgeks tõmbunud pilverüngas. Haavalehtede võbin ja kaskede sosisklemine olid lakanud. Üle salu laotus unine vaikus. Tuul oli vaibunud, ennustades vaikset ja kurnist päikeseloojangut.

Hertsog ringutas, väristas korraks õhtujahedusest õlgu ja tõusis järsu liigutusega jalgele. Ta oli jõudnud otsusele. Vaatamata oma seesmiselt romantilisele olemusele oli hertsog siiski teoinimene. Tema teod näitasid, et ta oli liigagi praktilise meele ja mõistusega;

pigem äriinimene ja ettevõtja kui unistaja. Hertsogi toimetamised viitasid ikka ja jälle tema püüdlustele väljuda oma ettevõtmistega suurde maailma, väljapoole Kurzeme hertsogiriigi ahtakesi piire. Võttes eeskujuks suuri Euroopa riike, otsustas noor hertsog asutada oma koloniaalvaldused. Ta oli äsja vastu võtnud otsuse - saata laev pikale reisile, ülesandega uurida võimalusi kolooniate asutamiseks Lääne-Aafrika rannikule ja Lõuna-Ameerika saartele.

Hertsog heitis jahipauna õlale, haaras männitüveltpüssi ja hakkas astuma. Metsatukka kostus vaibunud tormi järgselt Kurzeme rannale paiskuvate lainete mühin. Hertsog astus okste ragisedes läbi tiheda metsaaluse võsa lainete kohina suunas. Väljunud metsast, heitis ta oma raske, aga tolle aja moodsaima, ränilikuga eestlaetava inglise püssi õlale. Tänu sugulussidemete inglise kuningakojaga oli hertsog kasuliku tehingu abil kogu oma jalaväe relvastanud uusimate sõjarelvadega, vahetades välja juba sõjapidamises iganenud sõepanniga musketid.

Metsäärest avanes vaade Kurzeme külakesele ja tormi järel-lainetuses valgeid laineharju veeretavale merele. Lahekääru varjus oli meri rahunenud. Punakalt läänekaarde loojuv tohutu päikeseketas helkles ja peegeldus madalatel lainetel.

Metsatuka ja mere vahelisel, võrdlemisi liivasel ja kidura rohuga kaetud rannal venis pikk rodu taresid, pigem olid need siiski hütid, kõrval madalad pooleldi viltu vajunud abihooned ja kuurid. Hoonete katused olid kaetud pehkinud õlgedega. Pereelamuid ja abihooeid ümbritsesid mitmesuguse jämedusega roigastest kokkuseatud rõhtaiad või risteivasaiad. Samas aga võis hüttide vahel märgata ka juba uuemaid ja suuremaid värskest laotud rookatusena ehitisi. Taolist elamist ümbritses korralikult punutud varbaed, mille sees hoolitsetud juurviljaed ja mõni liivasel pinnal kasvav kidur õunapuu. Varbaia värav oli korralikult suletud. Värava juurest majatrepini viiv jalgteed oli sillutatud hoolikalt valitud siledate maakividega.

* * *

Päikese loojang oli tööd külakese õuedes lõpetanud. Elanikud istusid merre vajuvast päikesekettast valgustatud õhtulauas ja sõid oma tagasihoidlikku einet – meretuultes kuivatatud kala, musta leiba ja jõid peale siirupiga magustatud vaarikateed. Aegajalt

vahetasid peremees ja perenaine mõned laused päevaste tegemiste ja homsete toimetuste üle, vanaisa-vanaema istusid vaikides. Laua ääres, pikal pingil, istusid reas igas vanuses lapsed, nügisid üksteist ja kippusid itsitama, kuid märgates isa kulmukortsutust, rahunesid pikkamisi ja muutusid uniseks. Mehelemineku eas peretütar Aina jälgis läbi väikese aknaava kuidagi kärsitult ja igatsevalt hiigelsuurt leegitsevat päikeseketast, mille serv juba puudutas veepinda, kuid millegipärast nagu viivitas merre vajumisega. Isaleemale teevett kruusidesse juurde kallanud, märkas peretütar kergendusega, et päike oli lõpuks merre kadunud. Loojunud päikese kiired valgustasid veel silmapiiri tagant taevaalaotust, andes läänetaeva õhukestele pilveviirudele roosakas-punase varjundi. Peretütar väljus vaikselt ja märkamatuult toast ja kiirustas kuuri – selle värsketel heintel oli terve suve olnud tema ase. Suvi oli otsa lõppenud, võimust võtmas sügis; tulekul olid öökülmad, ja varsti tuleb ka Ainal kolida oma asemega tarre. Aga õhtupoolikul oli merereisilt naasnud naabertalu perepoeg, tüürimees Janis üle varbaia Aina lähemale viibanud ja sosistanud talle kõrva juba mitmeid korda kuulnud aga ikkagi nii meeldivad ja erutavad sõnad:

“Täna õhtul jäta kuuriuks haagist lahti.”

Aina sättis kuuri värskelt lõhnavatel heintel aseme valmis, kohendas patja. Libistas Kurzeme värvikireva seeliku üle puusade ja asetas kuuritalale. Seejärel nõõpis särgi lahti ja tõmbas seljast. Ronis asemele, kattis ennast lõuani tekiga ja jäi külmast või ootusest pisut värisedes ootama Janise koputust uksele. Enne keskööd kobistati kuuri ukse taga ja pikk kogu sisenes kuuri.

“Aina!” sosistas siseneja.

“Janis!”

Janis kiskus pimedas kuuris saapad jalast, ähkis lahtiriiumisel ning libistas Aina sooja ja hubasesse voodisse.

Tublisti peale keskööd, olles kirest ja kallistustest veidike rahunenud, alustas Janis juttu, ja seekord Ainale täiesti ootamatust kandist.

“Aina, ma olen seilanud mööda Läänemerd risti ja põigiti, käinud kõigis Läänemere sadamates. Aga ma sooviks seilata maailmameredel, väljuda Sundist Põhjamerele ja sealt edasi kaugelele maadele ja meredele.”

“Kulla Janis, juba need sinu praegused seilamised Läänemerel on nii lõpmatult pikad, täis ohtusid ja torme. Mis saab sinust ja meist, kui sa kaod jumal teab kui kauaks ja kuhu, maailma äärde?”

“Aina, kallike, maailmal ei ole otsa ega äärt.”

“Kuidas ei ole! Vanaema rääkis mulle, et maailm seisab kolmel suurel kalal; maailm on nagu pannkook, ja selle äärde jõudes võib laev kogu täiega alla kukkuda.”

“Rumaluke! Maailm on ümmargune. Ma sõidan oma laevaga ühes suunas välja ja tulen teiselt poolt maakera jälle Kurzeme randa tagasi. Ma võin sõita mööda ekvaatorit nagu ümber lõngakera – sealt kust merereisi alustan, seal ka lõpetan. Ja päike paistab kogu aeg otse lagipähe.”

“Kuidas saab päike paista lagipähe, ega sina ometi suuda teda teistpidi käima panna.”

“Peale ekvaatorit, lõunapoolusel, käib päike hoopis teisiti – tõuseb idast, läheb üle põhjakaare ja loojub läände.”

“Janis, kullake, sa oled minu väike rumaluke unistaja ja muinasjutuvestja,” sõnas Aina õnnelikult ja armunult, ning pigistas Janise tugevalt oma kuumat kirglikku embusse.

* * *

Kurzeme hertsog Jacob von Kettler ligines külakese kõige suurema elumaja aiavärvale, avas selle kerge kriuksatusega ja sisenes õuele. Majatrepil lamav suur pulstunud karvaga koer tõstis pea ja tõi kuuldavale paar haugatust. Tundes hertsogi ära, liputas ta rõõmsalt saba, ent kuna ta oli võrdlemisi laisk koer, ei vaevunud ta püsti tõusma. Kari hagiid, kes olid jahikoertena Kuldiga hertsogilossist kaasa toodud ja asjatasid eraldi aias, asusid hertsogi märgates ärevalt sagima, aga peagi rahunesid.

Trepile väljus keskmises vanuses jässaka olemisega säärsaabastes peremees, tema kõrvale ilmus lumivalges põlles perenaine ja seejärel seltskond, kelle riietus reetis jõukaid linnainimesi. Nood kuulusid hertsogi saatjaskonda.

Suurde elutuppa oli hertsogile ja tema saatjaskonnale kaetud rikkalik laud – jänesepraad, kala pehmes soustis, linnuliha; selle kõrvale pakuti hertsogi poolt kaasa toodud ja tema enda viinamarjaistanduse marjadest villitud heamaitsest Sabile veini.

Hertsog istus seekord õhtulauas kuidagi iseäralikult sõna-kehvana, tehes vaid komplimendi perenaisele.

“Te olete muutunud veelgi kaunimaks! Ja teie jänesepraad on oivaline, kala ja linnuliha nii hõrgutavalt pehme!”

Hertsogile ei andnud asu äriplaan – luua kuskil Aafrikas või Lõuna-Ameerikas oma, Kurzeme hertsogiriigi koloonia. Omada asumaad, tähendas olla võrdne omasuguste seas, sest Euroopa riigid – Holland, Inglismaa, Prantsusmaa ja Portugal olid aktiivselt tegevuses asumaade, kolooniate rajamisega. Mõte oma kolooniast muudkui keerles peas; vestlus ei tahtnud sujuda ning hertsog, tuues ettekäändeks eesseisva jahi, andis märku koosistumise lõpetamiseks:

“Homme keskpäevaks panna hurdad ja hobused jahiks valmis!”

II PEATÜKK

Kõrges suletutiga kübaras ülemkoerapoiss, kõver vaskne jahisarv rinnal, istus sadulas. Tema all tantsiskles kauni rühiga hiirekarva hobune.

Vasknaastudega ilustatud rakmetes hobune, tikandiga sadul ja vaskne jahisarv ning ümberringi klähviv jahieelses elevuses hurdakari tõstsid ülemkoerapoisi kõrgemale kogu seltskonnast, kes oli jahi ootel õuele kogunenud.

Vana, pulstunud karvaga krants vahtis ükskõikse ja tüdinuna seda tralli pealt, vaevumata isegi haukuda – koduvalvuri jaoks oli see sagimine mõttetu ja rumal.

Hertsogi saatjaskond oli õuele väljunud, kuid mitte veel hobusteil – oodati hertsogi ilmumist.

Hertsog väljus õuele; hobusepoiss andis koheselt hobuse ette, aitas hertsogi sadulasse ja heitis valjad talle sülle. Nüüd kargas ka saatjaskond sadulasse.

Hobused perutasid, korskasid ja ajasid end tagajalgadele – koerte ja ratsanike ärevus kandus neile üle; õhus hõngus eelseisvat võiduajamist.

Hallis viltkübaras, valgetes linastes pükstes, valge särgi ja musta vestiga peremees oli koha sisse võtnud laia aiavärava kõrval.

Teiselpool värvavat oli ootel perenaine - kirju rätik peas ja valge põll ees.

Ülemkoerapoiss puhus pikalt jahisarve – hurdad pistsid klähvima, hobused trampisid jalgadega ja rebisid valjaid, ratsanikud tõusid jalaraudadel püsti ja kummardusid ettepoole.

Ülemkoerapoisi jahisarv tõi kuuldavale katkendliku meloodilise jahisignaali – peremees ühelt poolt ja perenaine teisest otsast päästsid kiiresti värvavad valla.

Hertsog Jacob von Kettler kannustas hobust, andis tugeva piitsaplaksu ja sööstis värvavast välja. Saatjaskond järgnes talle trügides ja värvalatte murdes. Hurdakari sebis ülemkoerapoisi hobuse jalgades, klähvis ja kiunus kabjalöökidest ning tormas väljapääsu suunas. Kogu jahiseltskond suundus esialgu otsejoones värvavast välja rannale, pöördus seejärel äkitselt ringi ja tormas Kurzeme küla suunas. Mõned hobustest takerdusid rannale kuivama seatud võrkudesse ja lendasid uperkuuti, paisates ratsanikud rannaliivale. Hertsogi hobune hüppas kõrges kaares üle rõhtaia, maandus kaluri kapsapeenrale ja sööstis edasi, karates üle kapsapeenra ja elumaja vahelise heki. Seejärel tegi ta ootamatult kõrge ja ägeda hüppe – tiik jäi ette. Hertsog andis hobusele järjekordse piitsaplaksu, kargas üle tiigitaguse kiviaia ja väljus põllule.

Ülemkoerapoiss järgnes hertsogile, tema järel hurdakari. Koerad, olles jahikihust hullumas, hüppasid üle aia. Nii mõnigi neist hindas oma võimeid üle ning jäi kiunudes aia otsa rippu; kavalamad leidsid taras augu, pugesis sellest läbi ja tormasid ülemkoerapoisi hobusele järele.

Rukkipõllul rautsidega* vehkivad külamehed jäid ammuli sui vahtima neist huilates, jahisarve puhudes ja käratsedes mööda kihutavat jahiseltskonda; külanaised peitusid kiljudes rukkihakkide taha. Kubjas rabas viltkübara peast ja saatis pika sügava kummardusega temast möödator mavaid hurdakoeri. Tolmupilve üles kergitades kadusid jahilised lähedalasuva metsatuka suunas.

Metsaservas tõmbas hertsog tugevalt valjastest ja peatas hobuse. Tema kõrval võttis koha sisse ülemkoerapoiss ja nende selja taga kogu jahiseltskond. Koerad ümbritsesid tihedas kaares koerapoisi hobust ja olid ootel.

* Rauts - läti vikat.